

V koncentráku nebyl nikdo právem

Rozhovor s ředitelem Památníku koncentračního tábora Flossenbürg profesorem Jörgem Skriebeleitem o nové německé výstavě *Die Verleugneten. Opfer des Nationalsozialismus 1933 – 1945 – heute* (Zamlčení. Oběti nacionálního socialismu 1933–1945–dnes), věnované vězňům koncentračních táborů, zařazeným do kategorie „asociálové“ a „zločinci z povolání“.¹

Proč jste se v památníku rozhodli uspořádat výstavu na téma „asociálů“ a „řemeslných zločinců“ v koncentračních táborech?

Musím se krátce vrátit v čase. Toto rozhodnutí jsme neučinili sami, spíše je to mnohem dřívější historiografická nutnost a požadavek související s politikou paměti. Od osmdesátých let 20. století probíhaly v tehdy ještě

západním Německu intenzivní veřejné debaty o tom, jak se vypořádat se zločiny nacionálního socialismu. To zahrnuje i zaměření se na dříve opomíjené skupiny obětí. Z dnešního pohledu se mnoho věcí jeví jako samozřejmých. Ale i připomínka holokaustu, genocidy evropských Židů, se musela „vybojovat“. Historická fakta byla známa. Přesto mnoho míst – místa nuceného věznění,

ghetta, vyhlazovací tábory a pobočné tábory – dlouho zůstalo neznámých a rozsah pronásledování Židů nebyl pevně zakotven v povědomí široké veřejnosti. Vedle toho existovala občanská společnost, občanské iniciativy, dnes bychom řekli nevládní, aktivistické organizace (NGO), které se zaměřovaly na různé skupiny „zapomenutých“ obětí. Nejprve to byli homosexuálové a ženy za nacismu a v koncentračních táborech a v devadesátých letech 20. století následovali svědkové Jehovovi, tedy takzvaní vykladači bible. Důraz byl kladen na eutanázii, na lidi s duševním a fyzickým postižením, které nacisté definovali jako „nehodné života“.

Rozsáhlá veřejná diskuse probíhala kolem téměř všech obětí nacionálního socialismu, s výjimkou takzvaných asociálů a řemeslných zločinců. Jak to jednou výstižně vyjádřil jeden kolega, byly to „nesympatické oběti“. Existovaly sice ojedinělé akademické studie o jejich pronásledování, které vznikly v západním Německu v osmdesátých a devadesátých letech 20. století, byla tu práce Christy Schikorry *Kontinuitäten der Ausgrenzung: „Asoziale“ Häftlinge im Frauen-Konzentrationslager Ravensbrück* (Kontinuita vyloučení: „Asociální“ vězeňkyně v ženském koncentračním táboře Ravensbrück) o „asociálech“ v Ravensbrücku, tedy na příkladu jednoho tábora, ale jinak se o tom diskutovalo velmi málo. Nebyla zde prakticky žádná významná veřejná debata.

¹ Autorka rozhovoru, který přeložila z němčiny, a respondent si během něho tykají, protože se znají z profesního působení na společných projektech.

Sociolog Frank Nonnenmacher (nar. 1944), iniciátor výzvy, jež významně přispěla k uznání tzv. asociálů a tzv. řemeslných zločinců za oběti nacismu ze strany Německého spolkového sněmu (foto: KZ-Gedenkstätte Flossenbürg)

Na pozadí postupného politického uznávání obětí a skupin obětí ze strany Spolkové republiky Německo, k němuž začalo docházet po znovusjednocení v devadesátých letech a které pokračovalo až do prvního desetiletí 21. století, tedy procesu, jenž zahrnoval i uznání osob násilně sterilizovaných a obětí eutanázie jako jedné z posledních významných skupin, pak vznikla politická debata také o uznání takzvaných asociálů a řemeslných zločinců za oběti nacismu. V tom se samozřejmě odráží i nedávný výzkum a práce paměťových institucí, jako je Památník KT Flossenbürg. Tuto debatu vedli hlavně jednotlivci a organizace. Je třeba zde zmínit jedno jméno: Frank Nonnenmacher, profesor pedagogiky na Univerzitě Johanna Wolfganga Goetheho ve Frankfurtu nad Mohanem, jehož strýc byl ve Flossenbürgu vězněn jako „řemeslný zločinec“. To spustilo politickou dynamiku, která nakonec vedla k tomu, že německý Bundestag v roce 2020 schválil usnesení, v němž uznal osoby pronásledované jako „asociálové“ a „řemeslní zločinci“ za oběti nacismu. Nadace Památník

zavražděných Židů Evropy (Stiftung Denkmal für die ermordeten Juden Europas) – instituce sídlící v Berlíně, která pečuje o Památník holokaustu, ale která má ze zákona mandát i na zajištění důstojného připomínání všech obětí nacismu – byla poté Bundestagem společně s Památníkem KT Flossenbürg pověřena vytvořením putovní výstavy o této skupině obětí. Ano, obětí, skupina je špatný termín. Takže v tomto smyslu jsme o tom nerozhodli my v památníku, ale byli jsme tím pověřeni.

Nezávisle na tom jste se ale přece již dříve na tyto oběti ve své práci zaměřovali.

Ano, byl to už dříve náš vlastní zájem, protože ve Flossenbürgu, ale i v dalších koncentračních táborech založených v letech 1937 a 1938, jako byly Buchenwald a Mauthausen, byla od počátku velmi početná skupina vězňů, většinou mužů, kteří museli nosit zelený trojúhelník „řemeslných zločinců“ a černý trojúhelník „asociálů“. Jedna z prvních historických esejí o Flossenbürgu, kterou napsal jeden

novinář, nese název Koncentrační tábor Flossenbürg: tábor pro asociály a zločince.

Proč si myslíš, že je nevhodné v tomto kontextu mluvit o „vězeňské skupině“?

Pojmy „asociální“ a „zločinec“ jsou sociálně-rasistické a kriminologické konstrukty. Jsou to zvenčí vnucené nálepky. A proto je tento skupinový koncept nepřesný. Na základě spisů SS a vězeňských záznamů můžeme v mnoha případech prokázat, že jednotlivci byli posíláni do koncentračních táborů kriminální policií a Gestapem jako „asociálové“ nebo „řemeslní zločinci“, ale zároveň byli označeni coby „politici“ nebo jako „homosexuálové“. Jinými slovy byli v rámci tábora „překlasifikováni“. To znamená, že někteří například zpočátku nosili červený trojúhelník politických vězňů, a pak od určitého okamžiku černý trojúhelník „asociálních“. Pokud se vrátím ještě dále do historie, lidé, kteří jsou vedeni již v kriminálních spisech z doby Výmarské republiky i dříve, jsou potom na základě nacistické kriminální biologie označeni jako „řemeslní zločinci“, protože mají tři trestní záznamy třeba za přechovávání kradeného zboží, zpronevěru a tak dále a tak dále.

V rámci rozsáhlých zatýkacích akcí v letech 1936, 1937 a 1938 byli následně posláni do koncentračních táborů. Současně se dělo něco podobného z iniciativy jiných institucí s takzvanými asociály. Byli to lidé, kteří často žili v překérních podmínkách. Byly to ženy, které chtěly uniknout domácímu násilí nebo pocházely ze stísněných a nejistých sociálních podmínek a jež odcházely do měst – koneckonců mluvíme o období industrializace a urbanizace –, kde některé z nich pak prodávaly svá těla, aby si vydělaly peníze. Byli to mladí lidé, kteří se potulovali

jako migrující dělníci, aniž byli Sinto-
vé nebo Romové. Již dříve byli evidová-
ni v registrech sociálních úřadů – dnes
bychom řekli sociálně pedagogických
zařízení – a poté byli v rámci podob-
ných akcí posláni do koncentračních
táborů jako „nevléčitelní asociálo-
vé“. A tak se tyto kategorie propojují.

Mohl bys zmínit jeden konkrétní životní příběh?

V Památníku KT Flossenbürg jsme
se tomuto tématu věnovali intenzivně
již v rámci naší první stálé expozice
otevřené v roce 2007. Vydali jsme
také první paměti „řemeslného zlo-
čince“ Carla Schradeho, které napsal
v roce 1946 a které od té doby nikdy
nevyšly. Kniha se jmenuje *Elf Jahre.
Ein Bericht aus deutschen Konzen-
trationslagern* (Jedenáct let. Zpráva
z německých koncentračních tábo-
rů). Schrade byl zatčen již v roce 1934
kvůli několika starším odsouzením
za majetkové trestné činy a interno-
ván v koncentračních táborech, na-
posledy ve Flossenbürgu. Byl nucen
nosit zelený trojúhelník „řemeslného
zločince“. Byl „kápo“, tedy vězeňský
funkcionář, mimo jiné ve vězeňské
nemocnici, takzvaném revíru. Jeho
jméno jsem zaznamenal relativně
brzy poté, co jsem na konci deva-
desátých let začal ve Flossenbürgu
pracovat, protože bývalí vězni na
něj opakovaně vzpomínali, a to vždy
v pozitivním světle: „Pomáhal nám.
Jako kápo na revíru pro nás ilegálně
organizoval [sháněl] různé věci.“

Ne všichni ale měli dobrou pověst...

Ve Flossenbürgu a také v Mauthau-
sensu byl relativně velký počet „ze-
lených“ kápů, z nichž někteří vy-
konávali svou funkci prospěšným
a užitečným způsobem. Je pravda,
že zde byli ale i jiní, kteří se necha-
li zneužít od SS proto, aby přežili.
V poválečných procesech před ame-
rickými vojenskými soudy pak byli

Výstava *Zamlčení* v Berlíně (foto: Stiftung Denkmal für die ermordeten Juden Europas)

obžalováni a v případě Flossenbürgu
se převážně jednalo o „zelené“ kápy.

Když to shrnu, jako památník jsme
k těmto obětem přistupovali vědec-
ky a zároveň empaticky, zaměřovali
jsme se na osoby stigmatizované jako
„asociálové“ a „řemeslní zločinci“,
aniž jsme ignorovali skutečnost, že
SS k ponižování ostatních vězňů vyu-
žívaly ve vězeňské hierarchii hlavně
„řemeslné zločince“.

Zmínil jsi výraz „nesympatické oběti“. Myslíš, že právě proto tr- valo tak dlouho, než se o ně začali historici i veřejnost zajímat?

Ano, rozhodně.

To souvisí s mou další otázkou: ja- kou roli sehráli v tomto opožděném uznání bývalí političtí vězni? Oni stáli v čele vězeňských svazů, psali o koncentračních táborech knihy, po léta určovali oficiální narativ...

To je skvělá otázka, na kterou bych
rád odpověděl v několika rovinách.
Dovolím si začít u lidí, se kterými
pracujeme, u rodinných příslušníků.
Zmínil jsem Franka Nonnenmache-
ra, který dal vše do pohybu, zapojilo

se mnoho dalších příbuzných, kteří
se dozvěděli o našem výstavním
projektu a z nichž se většina ni-
kdy předtím nijak neorganizovala.
Nyní už existuje sdružení, jehož je
Nonnenmacher spoluzakladatelem.
Ale v mnoha telefonátech, rozho-
vorech a e-mailech mi lidé říkali:
„Pane Skriebeleite, draží přátelé,
slyšel jsem, že v památníku pořádáte
tuto výstavu. Rádi bychom vám po-
skytlí materiály, ale nechceme, aby
bylo někde uvedeno naše jméno.“ Tak-
že je vidět, že toto stigma – tedy že
někdo z rodiny byl poslán do kon-
centračního tábora jako „zločinec“,
ať už skutečný, nebo domnělý, nebo
jako „asociál“ – mělo v jednotlivých
rodinách za následek desítky let
mlčení, jehož příčinou byl stud.
A je vidět, že kategorie, které zaved-
li nacisté, působí ještě dnes: „Aha,
ten pochází ze sociálně slabé rodiny!
Aha, měli v rodině kriminálního!“

Než bylo schváleno zmíněné usne-
sení Bundestagu, byl jsem přizván do
několika grémií. Nikdy nezapomenu
na to, když mi zavolala žena od Ham-
burku: „Četla jsem, že zasedáte ve vý-
boru jako expert. Je to pro mě důležité,

Výstava Zamlčení v Berlíně (foto: Stiftung Denkmal für die ermordeten Juden Europas)

Výstava Zamlčení v Památníku KT Flossenbürg (foto: KZ-Gedenkstätte Flossenbürg)

protože můj dědeček byl v koncentračním táboře jako „řemeslný zločinec“. Ne ve Flossenbürgu, ale v Mauthausenu. Ale my jsme byli střední třída! My z takového prostředí nepocházíme! Byla to těžká doba. V hospodářské krizi jsme o všechno přišli. A dělali jsme vše, co jsme mohli, abychom se potom zase stali střední třídou. Nechceme se na tom projektu podílet. Dokumenty od nás dostanete, ale musíte to tomu

výboru jasně tlumočit.“ To mě nesmírně zasáhlo.

A to vede k tvé otázce. Být potomkem politických vězňů, ať už třeba francouzských, nebo českých odbojářů, kteří se postavili nacistu z vnitřního přesvědčení, to je všeobecně vnímáno jako něco, na co může být člověk hrdý. Zatímco „asocialita“ nebo skutečná či domnělá kriminalita je ostuda.

Teď se přesunu z rodinné roviny, kde je to velmi patrné, do roviny vězeňských organizací. V Mauthausenu visí u vchodu do tábora pořád velká pamětní deska, na které jsou uvedeny všechny národnosti s odpovídajícími počty vězňů, jenže někdejší Mauthausenský výbor z tohoto seznamu vyškrtl „řemeslné zločince“, protože „pošpiňují památku nás, politických vězňů“. To samozřejmě pramení ze zkušenosti, že „zelení“, ale i jiní, „červení“ kápoové používali násilí nebo zastávali ve svých rolích mocenské pozice. A že se političtí vězni distancovali od svých spoluvězňů, kteří pocházeli z jiného sociálního prostředí a s nimiž také mohlo být obtížné v táboře vyjít. Neexistovala tu žádná vězeňská solidarita, to je třeba jasně říct.

Jak se dá tedy toto téma uchopit?

V jistém smyslu musíme být také sociology nebo sociálními psychology, i když jsme to formálně nevystudovali. Ale musíme se do toho ponořit, jinak nedokážeme vysvětlit, co se v koncentračním táboře, v tomto nuceném společenství vězňů dělo.

Samozřejmě mezi „řemeslnými zločinci“ byli tací, kteří již měli vězeňské zkušenosti. Byli předtím vězněni v nenacistických věznicích za spáchání trestného činu. Věděli, jak se zasíťovat v uzavřeném systému, jako je věznice nebo koncentrační tábor, jak se zorganizovat, jak získat různé věci, ať už jídlo, nebo cokoli jiného, věděli, jak se prosadit.

U „asociálů“ je to úplně jiný příběh. Někteří z nich pocházeli z tísnivého sociálního prostředí. Proto byla úmrtnost mezi nimi relativně vysoká, protože se často drželi stranou. Byla mezi nimi malá interakce. Víme to z několika dochovaných zpráv nebo osobních svědectví jejich rodin. Když si přečteš, jak Ilse Heinrichová – žena, která byla v koncentračním táboře Ravensbrück

Členky a členové spolku vevon na vernisáži výstavy *Zamlčení* v Památníku KT Flössenburg 19. června 2025 (foto: KZ-Gedenkstätte Flossenbürg)

a s níž historička Christa Schikorra vedla rozhovor, první a jediný svého druhu s ženou pronásledovanou za to, že je „asociální“ – popsala, jaké to pro ni v táboře bylo, a to velmi explicitním a jednoduchým jazykem, typickým berlínským dialektem, je ti okamžitě jasné, proč byli tito lidé marginalizováni, proč vůči nim ostatní vězni neprojevili solidaritu.

Už v čtyřicátých letech 20. století byl pokus založit vězeňskou organizaci sdružující „řemeslné zločince“. Proti tomu se ale masivně postavili vězni „politici“, kteří těmto lidem upírali legitimitu organizovat se jako oběti.

Jak se k této problematice staví současné vězeňské organizace?

Klasické vězeňské organizace se „drolí“, to je bavorský výraz (bröseln). Existují jen formálně, přirozeně

slábnou a jejich vliv se zmenšuje. Probíhají tam jiné debaty.

V Německu byl nedávno založen spolek vevon (Verband für das Erinnern an die verleugneten Opfer des Nationalsozialismus, Sdružení pro připomínku zamlčovaných obětí nacionálního socialismu), který se ale dostal do konfliktu s levicově orientovaným VVN (Vereinigung der Verfolgten des Naziregimes – Bund der Antifaschistinnen und Antifaschisten, Sdružení pronásledovaných nacistickým režimem – Svaz antifasistek a antifasistů), existujícím od roku 1947, jež udržuje politickou, zejména socialistickou a komunistickou připomínku. A ačkoli VVN deklaruje vysoce kritický postoj vůči státu a státním institucím, projevuje určitou neschopnost kriticky zkoumat vlastní minulost ve vztahu k „asociálům“. Na poslední vernisáži

naší výstavy v Kolíně nad Rýnem jedna zástupkyně VVN, sama potomkyně vězňů, ve svém úvodním projevu uvedla, že poslední sjezd VVN nebyl ochoten uznat osud „asociálů“ a „řemeslných zločinců“ jako obětí nacismu. Tato debata proto probíhá a je poměrně intenzivní.

A veřejná debata na toto téma? Jak na výstavu reagují návštěvníci?

Řekl bych, že to je jedna z nejdůležitějších výstav, které jsme v posledních letech uspořádali. Jak během prezentace v Berlíně, tak velmi silně pak i ve Flossenbürgu jsme zaznamenali, že se nám podařilo oslovit skupiny, které k nám dříve nechodily. Také jsme přiměli návštěvníky k tomu, aby se otevřeli a začali vyprávět, a to i ty, kteří dříve mlčeli.

Na vernisáž do Flossenbürgu přišla například rodina známého

Snímek z výstavy *Zamlčení* (foto: Stiftung für die ermordeten Juden Europas)

šéfredaktora jedné z významných jihoněmeckých novin. Ten mi předem řekl: „*Pane Skriebeleite, můj dědeček nebyl milý člověk. Pil, nechoval se pěkně ke své rodině, pytláčil, nesnášel nacisty, ale nedržel jazyk za zuby a poslali ho do Mauthausenu jako řemeslného zločince, nepřežil to.*“ Protože byl v rodině považován za potízištu, ale také za oběť, téměř se o něm nemluvílo. Bylo doslova hmatatelné, co toto téma a výstava přímo na tomto místě pro ty lidi znamená – to se na takových památných místech, kde se scházejí rodinní příslušníci na vzpomínkové akce, stává. Bylo skutečně cítit, jak v té rodině přetrvává stigma a probíhá vnitřní boj o vypořádání se s minulostí dědečka, který „*nebyl milý člověk*“. To bylo neuvěřitelně působivé.

Mohl bys přiblížit koncept výstavy ve vztahu k bavorské regionální historii?

Je to putovní výstava s velmi pevným jádrem, ale od začátku jsme měli v plánu instalovat v místech prezentace výstavy speciální moduly, které budou na jednotlivých

příbězích tematizovat místní nebo regionální historii. „Asocialita“ nebo i „kriminálnost“ z městské perspektivy je jiná než z perspektivy periferie.

Příklad, který jsem před chvílí zmínil, byl chlapík, který chodil na venkově od hospody k hospodě, střílel na černo zvěř a muzicíroval. To se běžně dělo na Šumavě nebo v Bavorském lese. Jiný příklad je z prostředí drobného průmyslu, který zde také existoval, a sice v brusírnách zrcadlového skla. Je tu hustě zalesněná oblast s říčkami a mlýny. V důsledku industrializace, urbanizace a rozvoje drobného podnikání bylo mnoho starých mlýnů přeměněno na továrny na zrcadlové sklo, které se pak vozilo do Norimberku a Fürthu k dalšímu zpracování. Výrobky z tohoto skla se dnes v Bavorsku prodávají jako suvenýry, je to jedno z našich malých průmyslových dědictví regionu. Kritická sociální historie lidí, kteří museli v brusírnách pracovat, se však nevypráví. My jsme náhodou narazili na příběh ženy, která se narodila tady blízko a která byla nejprve vězněna v koncentračním táboře Ravensbrück a poté v pobočném táboře ve Zwodau,

dnes Svatava, který spadl pod KT Flossenbürg. Ta žena se jmenovala Anna Obermeierová. Pocházela z velmi chudých poměrů, z velké dělnické rodiny, která pracovala v jedné z brusíren. Museli pracovat ve vlhkém prostředí, výroba zrcadlového skla produkovala červený prach, který se dostal všude. A tato mladá žena chtěla z těchto chudých poměrů pryč. Skončila někde v Mnichově, prodávala se a poté ji zatkl jako prostitutku. Oklikou, kterou jsem právě popsal, se pak dostala do tábora ve Svatavě. Její životní příběh jsme přidali do modulu výstavy ve Flossenbürgu a připravili jsme i doprovodný program. Ve spojení s jejím případem jsme zorganizovali i výlet do jedné z těchto brusíren, kde je dnes malé muzeum.

Ještě teď mě z toho úplně mrazí, protože na první cestu nám nestačil autobus. Přišlo přes třicet lidí, kteří nikdy předtím v našem památníku nebyli! A pak začali vyprávět: „*Můj dědeček nebyl v koncentračním táboře, ale členové rodiny v těch sklárnách pracovali. A měli jsme opravdu špatnou pověst, byli jsme kvůli tomu stigma-tizováni. A pamatuji si z dětství, jak nám říkali „rudokožci“.*“ „Rudokožci“, protože červený prach ze skláren a zrcadel jim barvil kůži do ruda, a to bylo samozřejmě škodlivé pro jejich zdraví.

A pak jsme uspořádali druhou výpravu a situace se opakovala. Díky promyšlené muzeologické a pedagogické práci s touto dávnou zapomenutou historií jsme náhle dosáhli současné relevance. Nejen ve vztahu k hlavnímu tématu, kterým je holokaust a které většině lidí už připadá jako dávná minulost, ale nastal „aha efekt“: nacistická ideologie ovlivnila a mohla ovlivnit nás všechny. A to je pro nás povzbudivé ponaučení. Ukazuje to také, jak dobře navržená výstava může skutečně rezonovat u širokých vrstev společnosti.

Pokud jde o městský rámec, navázali jsme spolupráci s tzv. Straßenkreuzer Universität v Norimberku, což je sociální projekt, který se stará o bezdomovce, vydává pro ně časopis *Straßenkreuzer* a nabízí jim další vzdělávání. A samozřejmě jsme v tomto městském prostředí pracovali zase s jinými příběhy.

A do třetice nás oslovila další nevládní organizace z Řezna, která pracuje s mladistvými pachateli ve výkonu trestu a chystá pro ně sociální programy. Řekli nám: „*Porádáte výstavu o lidech, kteří dnes tvoří naši klientelu. Rádi bychom s vámi spolupracovali na vzdělávacím programu.*“ Celý tento proces byl neuvěřitelně povzbuzivý. Ukazuje, jaký potenciál mají příběhy těchto pronásledovaných „skupin“.

Originální je i výtvarné pojetí výstavy. Mohl bys vysvětlit její grafický koncept?

Když vytváříme výstavy, přirozeně se snažíme přistupovat k obětem s empatií. Uvědomujeme si také, že většina dokumentů, s nimiž pracujeme, ukazuje perspektivu pachatelů. Jsou to spisy sociálních úřadů a kriminální policie. Jde tedy o vnější pohled na danou osobu. A tyto oběti, na rozdíl od politických vězňů nebo později židovských přeživších, nezařadily vzpomínky. Pokud je někdo napsal, jako například Carl Schrade, nikdy nebyly publikovány.

Silně jsme si uvědomovali, že musíme vytvořit výstavu, která bude soucítit s oběťmi a bude mít velký nepsaný podtitul: V koncentračním táboře nebyl nikdo právem. I když nám jednotliví lidé dnes mohou být nesympatičtí nebo bychom se jim tehdy také vyhýbali.

Ke grafickému pojetí: poměrně rychle nám bylo jasné, že budeme spolupracovat s profesionálními ilustrátory. Existuje jakýsi stan-

Jörg Skriebeleit (1968)

Vystudoval empirická kulturní studia a evropskou etnologii na Univerzitě v Tübingenu a na Humboldtově univerzitě v Berlíně. Od prosince 1999 je ředitelem Památníku koncentračního tábora Flossenbürg. Inicioval zásadní přestavbu památníku, který se za jeho působení stal významným pamětovým a vzdělávacím centrem. Je též zakládajícím ředitelem Centra pro kulturu paměti (Zentrum Erinnerungskultur) na Univerzitě v Řezně. Za svou práci a angažmá byl několikrát oceněn, mimo jiné v roce 2013 Řádem za zásluhy Spolkové republiky Německo. O rok později byl Památník KT Flossenbürg pod jeho vedením nominován na Evropskou muzejní cenu. V roce 2020 byl jmenován čestným profesorem na Univerzitě v Řezně.

dardní přístup k tvorbě výstav o nacistické éře, o obětech, o koncentračních táborech, existují obrazy obětí. Ale my jsme pracovali s živými barvami. Kde se v těchto letech projevovala sociální heterogenita? Bylo to na ulici, na tržišti. Lidé tam žebřali, byli tam kapsáři, hráli tam muzikanti, aby si vydělali nějaké peníze navíc – ulice tvoří entré výstavy.

A spolupracovali jsme s profesionální ilustrátorkou, abychom na základě úředních dokumentů vytvořili obrázky, které by tyto lidi dokázaly přiblížit. Není to grafický román, je to něco úplně jiného. A velmi důsledně to utváří celý design výstavy. Reakce jsou zatím skvělé. Jak na slavnostním zahájení v Berlíně od státní ministryně pro kulturu a všech kolegů z berlínských pamětových institucí, tak od lidí, kteří se takových vernisáží obvykle neúčastní.

Výstava se zaměřuje především na německé území. Situace v okupovaných zemích je jen naznačena. Plánujete se v budoucnu detailněji zaměřit i na ně, včetně českého území, a představit tak výstavu i zahraničnímu publiku?

Od samého začátku, i když jsme byli pověřeni německým Bundestagem, jsme chtěli alespoň naznačit evropskou perspektivu. Proto je součástí

výstavy. Pro nás to bylo samozřejmé. Ve výběrech, které patří k takovým projektům, se opakovaně vedly diskuse o tom, zda je to nutné, zda bychom se neměli nejprve zaměřit jen na německé oběti. Ne, pro nás byla situace v okupovaných oblastech důležitá. Zároveň jsme si velmi rychle uvědomili, že ve výzkumu stále existují velké mezery.

Historický kontext se samozřejmě v jednotlivých okupovaných zemích lišil. V tzv. Říšské župě Sudety to fungovalo jinak než v Protektorátu Čechy a Morava. V Polsku to bylo opět jiné, tam probíhalo pronásledování „asociálů“ zcela jinak, nebo ve Francii, kde to ukazujeme na příkladu města Marseille. V listopadu loňského roku se v Kolíně nad Rýnem konala konference o „asocialitě“ v mezinárodním kontextu, kterou spolupřátela Barcelonská univerzita. Nejdříve se tedy snažíme tento badatelský deficit dále rozvíjet prostřednictvím propojování výzkumu.

Když se mě takto ptáš, tak myslím, že pouhé přeložení výstavy do češtiny a její uvedení v České republice by nebylo zrovna vhodné. I když na výstavě máme i jeden český příběh. Věřím však, že některé její části bude v budoucnu možné rozvíjet ve spolupráci s nějakou českou institucí. To bych dělal velmi rád.

Pavla Plachá